

โรคระบาดที่มากับน้ำท่วม (ตอนที่ 3) : โรคฉี่หนู

ภญ. รศ. ม.ล. สุมาลย์ สาระยา

ภาควิชาจุลชีววิทยา

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

โรคฉี่หนู [โรคเลปโตสไปโรซิส (Leptospirosis), Weil ' s disease] จัดอยู่ในกลุ่มโรคที่นำโดยสัตว์ (zoonosis) มักจะระบาดหน้าฝนและช่วงที่มีน้ำท่วมขัง โดยจะพบเชื้อโรคในปัสสาวะของหนู สุนัข แมว สัตว์เลี้ยงในบ้าน แต่พบมากในหนูซึ่งสามารถแพร่เชื้อออกมาได้โดยที่ตัวมันไม่เป็นโรค

เชื้อก่อโรค

สาเหตุของโรคคือแบคทีเรียชื่อ *Leptospira interrogans* มี 16 serogroup เชื้อที่เป็นสาเหตุในกรุงเทพ คือ bataviae และ javanica ส่วนในภูมิภาคคือ akiyami และ icterohemorrhagia เป็นแบคทีเรียรูปเกลียวสว่าน (spirochete) มีขนาดเล็กมากเคลื่อนที่โดยการหมุนอย่างรวดเร็ว เชื้อนี้อยู่ตามดินโคลน แหล่งน้ำ น้ำตก แม่น้ำลำคลองได้นานเป็นเดือนหลังจากถูกขับออกทางปัสสาวะจากสัตว์ที่มีเชื้อ เคยมีรายงานว่าอยู่ได้นาน 6 เดือนในที่น้ำท่วมขังโดยมีปัจจัยแวดล้อมเหมาะสม เช่น มีความชื้น แสงส่องไม่ถึง มักจะพบการระบาดของแบคทีเรียนี้ในเดือนตุลาคม และพฤศจิกายน เนื่องจากเป็นฤดูฝนต่อเนื่อง มีน้ำหลาก

การติดต่อ

เชื้อ *L. interrogans* มีสัตว์หลายชนิดเป็นรังโรค (reservoir) เช่น หนู หมู วัว ควาย สุนัข แมว เป็นต้น เชื้อจะถูกขับออกมากับปัสสาวะสัตว์ แล้วปนเปื้อนอยู่ในสิ่งแวดล้อม เช่น บริเวณน้ำท่วมหรือแหล่งน้ำขัง โรคนี้มีอุบัติการณ์สูงในผู้ที่สัมผัสดินและน้ำเป็นเวลานาน ๆ เช่น ชาวไร่ ชาวนา กรรมกร คนจับปลา ผู้ลุยน้ำท่วม เชื้อแบคทีเรียเข้าสู่ร่างกายคนโดยการไชเข้าทางผิวหนังที่มีรอยถลอกและรอยขีดข่วน เยื่อเมือก หรือไชผ่านผิวหนังที่เปียกชุ่มจนอยู่จากการแช่นานๆ โรคฉี่หนูติดต่อกันคนสู่คนได้น้อยมาก ส่วนใหญ่ติดต่อโดยการสัมผัสกับปัสสาวะ เลือด หรือเนื้อเยื่อของสัตว์ที่มีการติดเชื้อโดยตรง หรือสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่มีการปนเปื้อนของเชื้อ โดยเชื้อจะไชผ่านเยื่อต่างๆ เช่น ตา และปากจากการกินอาหารหรือน้ำที่ปนเปื้อนเชื้อ การหายใจเอาไอละอองของปัสสาวะ หรือ ของเหลวที่ปนเปื้อนเชื้อเข้าไป

อาการ

ระยะฟักตัวประมาณ 2 - 20 วัน ผู้ป่วยจะมีการแตกต่างกันขึ้นกับชนิดและปริมาณของเชื้อ อาการเฉพาะที่พบบ่อยได้แก่ ไข้หนาวสั่น ปวดศีรษะมากโดยเฉพาะบริเวณด้านหน้าหรือหลังเบ้าตา ปวดกล้ามเนื้ออย่างรุนแรง มักปวดที่น่องและโคนขา เชื้อบุตาบวมแดงภายใน 3 วันที่เริ่มมีอาการ อาการอื่นๆที่อาจพบได้ ได้แก่ เจ็บคอ ไอ เจ็บหน้าอก ผื่น สับสน ไอเป็นเลือด ต่อมทอนซิลโต คอแดง กดเจ็บบริเวณกล้ามเนื้อ ดับม้ามโต อาจพบอาการดีซ่านได้ อาจมีไข้ติดต่อกันหลายวัน สลับกับระยะไข้ลด ในรายที่มีอาการรุนแรงเฉียบพลัน ผู้ป่วยจะมีอาการดีซ่าน มีเลือดออกตามอวัยวะภายในและตา เชื้อหุ้มสมองอักเสบ ดับและไตวาย ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ อาการแทรกซ้อนที่สำคัญคือ ปอดบวม หัวใจล้มเหลว กล้ามเนื้ออักเสบ สมองและไขสันหลังอักเสบ กล้ามเนื้อและเชื้อหุ้มหัวใจอักเสบ

การควบคุมป้องกัน

การป้องกันทำโดยหลีกเลี่ยงการสัมผัสสิ่งแวดล้อมที่อาจปนเปื้อนเชื้อ เช่น สวมถุงมือ สวมรองเท้าบูทขณะทำงานสัมผัสดินและน้ำ หากจำเป็นต้องลุยน้ำที่ท่วมขัง ต้องรีบล้างมือ เท้าและร่างกายส่วนที่สัมผัสกับน้ำที่สกปรกด้วยสบู่และน้ำสะอาดจากนั้นเช็ดด้วยผ้าสะอาดให้แห้ง ระวังอย่าให้ผิวหนังที่เป็นแผลหรือรอยถลอกโดนน้ำ กำจัดหนูซึ่งเป็นสัตว์สำคัญในการนำโรค ให้สุขศึกษาประชาสัมพันธ์กับประชาชน ปัจจุบันไม่มีวัคซีนที่ใช้ในการป้องกัน เพราะแบคทีเรียนี้มีสายพันธุ์หลากหลายมาก ทำให้ยากในการพัฒนาวัคซีนให้จำเพาะกับโรคได้

การรักษา

โรคนี้หนู สามารถรักษาได้ด้วยยาปฏิชีวนะ และควรจะได้รับยาภายใน 4-7 วันหลังเกิดอาการของโรค ยาที่ใช้ได้ผลในโรคนี้คือ doxycycline 100 มิลลิกรัมวันละ 2 ครั้ง หรือ amoxicillin 500 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 7 วัน

เอกสารอ้างอิง

1. วิชัย โชควิวัฒน์ คู่มือวิชาการโรคเลปโตสไปโรซิส 2542 กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพฯ
2. Faine S. Leptospirosis. Chapter 42, 849-869. in Collier L, Balows A and Sussman M (ed.) Topley and Wilson's Microbiology and Microbial Infections, 9th ed vol. 3. Bacterial Infections, Hauster WJ and Sussman M (ed), 1998. Arnold, London, UK.
3. Levelt PN. Leptospirosis . Clin Microbiol Review , 2001;14:296 - 326